

VI. RECENZJE I NOTY RECENZYJNE

Adam Wiliński, *Das römische Recht. Geschichte und Grundbegriffe des Privatrechts mit einem Anhang über Strafrecht und Strafprozess*. B. G. Teubner, Leipzig 1966, ss. 117.

Przed dziesięciu z górą laty, zasłużony wydawca źródeł i literatury fachowej dotyczącej kultury grecko-rzymskiej, G. B. Teubner w Lipsku postanowił wznowić wydane w latach trzydziestych dzieło zbiorowe: Gercke-Norden, *Einleitung in die Altertumswissenschaft*. To nowe wydanie zostało zaplanowane jako seria oddzielnych książek poświęconych różnym dziedzinom kultury świata antycznego. Ma ono ponadto objąć i te dziedziny, które w pierwszym wydaniu zostały pominięte. W latach 1957/8 ukazały się dwa tomiki pióra V. Ehrenberga, *Der Staat der Griechen II. Der hellenistische Staat*. Jako tom trzeci serii ukazało się recenzowane dzieło polskiego uczonego, profesora UMCS w Lublinie.

Książka A. Wilińskiego nie jest napisana tylko dla specjalistów. Więcej nawet! W pierwszym rzędzie jest ona przeznaczona dla niespecjalistów, którzy chcą się zapoznać z elementami prawa rzymskiego prywatnego. Takie właśnie jej przeznaczenie przesądziło sposób potraktowania przedmiotu. Główne akcenty w pracy spoczęły na przedstawianiu rozwoju prawa rzymskiego oraz na przedstawieniu zasadniczych pojęć, które ono wykształciło.

Szkicując zarys historycznego rozwoju autor nie ograniczył się do zarejestrowania tego co się rodziło i tego co obumierało, ale starał się ukazać cały skomplikowany wachlarz czynników, które ten rozwój powodowały. W rezultacie historię prawa rzymskiego i rozwój pojęć prawnych widzi czytelnik w szerokiej perspektywie przemian społecznych, politycznych i ekonomicznych od czasów najdawniejszych aż po ostatnie lata panowania Justyniana.

W części drugiej (*Grundbegriffe des römischen Privatrechts*) są przedstawione poszczególne działy prawa rzymskiego, a więc: prawo procesowe, osobowe, rodzinne, rzeczowe, obligacyjne, spadkowe. Idąc za niektórymi najnowszymi opracowaniami prawa rzymskiego, a może przede wszystkim za własnymi przemysleniami, autor nie daje rozdziału dotyczącego ogólnej nauki o czynności prawnej. Mimo wszystkich argumentów, które mogłyby przemawiać za takim stanowiskiem, uważam brak zestawienia w jednym miejscu ustaleń nauki na ten temat za metodologicznie niezupełnie usprawiedliwione. Prawda, że jurysprudence rzymska żadnej ogólnej teorii aktu prawnego nie stworzyła. Tłumaczy się to jej brakiem zainteresowań teoretycznym uogólnieniem i metodą kazuistyczną, wedle której zwykła była pracować. U podstaw owych kazuistycznych rozstrzygnięć leżały jednak ogólne, przez prawników rzymskich intuicyjnie wyczuwane pryncypia, dotyczące czynności prawnych i ich oddzielne omówienie ze względów praktycznych jest b. pożyteczne. Autor omawia np. warunek i termin przy zobowiązaniach. Ale przecież owe dodatkowe postanowienia występują także poza czynnościami obligacyjnymi. To samo dotyczy błędu (*error*). O nieważności czy wzruszalności aktu prawnego w ogóle brak wzmianki.

Powyższa uwaga nie zmienia w niczym mej bardzo wysokiej oceny książki. Precyzyjny, jasny wykład oddaje wiernie osiągnięcia współczesnej romanistyki. Czytelnik otrzymuje zawsze nie tylko wnikliwe objaśnienie jakiegoś pojęcia czy instytucji, ale jest także sumiennie informowany o tym co pewne, a co hipotetyczne lub sporne. Warto zaznaczyć, że praca jest napisana z dużym zaangażowaniem się autora. Referując *communis opinio* nie rezygnuje on nigdy z okazji, by wypowiedzieć swe własne myśli. Dotyczy to zwłaszcza ocen poglądów wyrażonych w literaturze najnowszej.

Odmienne niż współczesne opracowania prawa rzymskiego poświęcone wyłącznie prawu prywatnemu, zawiera książka A. Wilińskiego krótki rozdział traktujący o prawie i procesie karnym. Tę inowację należy powitać z największym uznaniem. O instytucjach prawa publicznego, ustrojowego znajduje czytelnik stosunkowo łatwo informację nawet u autorów, którzy *ex professo* nie zajmują się prawem. Dotarcie natomiast do norm karnych i postępowania nastręcza dla niespecjalisty duże trudności. Mimo braku nowoczesnego przedstawienia prawa karnego i dość dużego zaniedbania tej problematyki przez romanistów i ten rozdział w książce A. Wilińskiego należy do bardzo udanych. Świadczy to może najdobitniej o tym, jak wszechstronnie panuje autor nad całością problematyki związanej z aspektami życia prawnego w Rzymie.

Ostatnie strony książki przynoszą bardzo staranne zestawienie literatury ogólnej, podręcznikowej do prawa rzymskiego oraz wybór najważniejszego piśmiennictwa do zagadnień szczegółowych. Pomyślał także autor o indeksach rzeczowych niemieckim i łacińskim, które jakże ułatwiają czytelnikowi konsultację.

Tych kilka słów o książce chcę zakończyć gorącym apelem do autora, by swe dziełko jak najszybciej udostępnił nam w języku polskim. Czytelnik polski, którego zainteresowanie kulturą świata antycznego jest bardzo żywe, będzie mu za to wdzięczny.

HENRYK KUPISZEWSKI (Warszawa)

Nicola Palazzolo, *Dos praelegata. Contributo alla storia del prelegato romano*. Milano 1968, Giuffrè, ss. XI + 254 (Università di Catania. Pubblicazioni della Facoltà di Giurisprudenza, 58).

Problematyka rzymskiego prawa spadkowego cieszy się ostatnio bardzo dużą popularnością wśród romanistów włoskich. Świadczy o tym kilka obszernych podręczników rzymskiego prawa spadkowego oraz szereg monografii poświęconych zagadnieniom tego prawa, które ukazały się ostatnio we Włoszech. Jedną z najnowszych jest właśnie recenzowana praca N. Palazzolo, która poświęcona jest zapisowi posagowemu, będąc jednocześnie przyczynkiem do historii rzymskiego prelegatu.

Zapis posagowy (*legatum dotis*) jest bardzo ciekawą konstrukcją występującą wśród zapisów, gdyż łączy w sobie elementy rzymskiego prawa spadkowego i małżeńskiego prawa majątkowego. Jest to dyspozycja testamentowa *pater familias*, który pozostawał zawsze tytularnym właścicielem posagu. Mocą tej dyspozycji *pater familias* zapisuje posag swej małżonce lub znajdującemu się pod jego władzą żonatemu synowi. Ten ostatni przypadek zachodzi wówczas, gdy posag został wniesiony przez synową.

Praca Palazzolo jest pierwszym monograficznym i całościowym opracowaniem zagadnienia zapisu posagowego. Był on dotychczas rozpatrywany jednostronnie bądź to z punktu widzenia prawa spadkowego, bądź to z punktu widzenia prawa posagowego.